

O FAKTORIMA KOJI UTIČU NA TEMPO NAPADA OKLOPNIH JEDINICA

Pod pojmom *tempo napada* podrazumeva se prosečna brzina ovladavanja prostorom koji drži branilac u toku jedne napadne operacije, više uzastopnih ili pojedinačnih delova (faza) jedne operacije. U operativnim okvirima tempo napada najčešće se izražava u danima (npr. 20 km/dan). Pri tom se uzima u obzir onoliko časova toga dana koliko su trupe stvarno dejstvovale (10, 12, 15 ili 16 časova) a ne astronomski dan — 24 časa. U taktičkim okvirima tempo napada obično se izražava u časovima (npr. 1,7 km/č).

Kroz tempo napada istovremeno se izražava i stepen pokretljivosti trupa na bojištu u napadnim dejstvima. Radi toga tempo napada ima veliki značaj i za napadača i za branioca. Nastojeći da ostvari što veći tempo, napadač teži da parališe pokretljivost branioca, da mu onemogući manevar rezervi, izvlačenje snaga po dubini ili njihovo blagovremeno privlačenje i uvođenje u borbu na prostorijski na kojoj se izvodi operacija. Realno tretiranje tempa napada protivnika omogućava braniocu da sagleda stepen upornosti odbrane na odbrambenim položajima i linijama, kao i koju pokretljivost trupa po dubini i po frontu mora obezbediti da bi osigurao celishodan manevar i izbegao okruženje jedinica zahvaćenih prodorima napadača.

Operativna i taktička pokretljivost savremenih oklopnih jedinica, njihovo mesto i uloga u okviru KoV i otpornost na atomske udare dopuštaju pretpostavku da će tempo napada oklopnih jedinica u eventualnom ratu biti znatno veći nego što je bio u prošlim ratovima, što ne znači da će biti veći u svakoj operaciji. Zato je neophodno da se tempo napada ovih jedinica uslovno razmotri, pošto na njega deluje niz faktora, objektivnih i subjektivnih. U članku će se obraditi samo neki od objektivnih faktora (polazeći od činjenice da sve ono što utiče na napadna dejstva oklopnih jedinica ima odraza i na njihov tempo napada), ne ulazeći u problematiku nekih osnovnih subjektivnih (kao što su: živa sila, ratna veština i dr.), kao ni nekih objektivnih faktora (npr. materijalno obezbeđenje oklopnih jedinica u napadu), jer su to kompleksna pitanja koja zahtevaju posebnu obradu.

Drugi svetski rat je u celini, a naročito u početnom i završnom periodu, istakao u prvi plan tempo napada i pokazao sav njegov značaj. Rat u celini imao je manevarski karakter, a skoro sve operacije odlikovale su se dinamičnošću. Nosioi tempa napada u najvažnijim operacijama bile su oklopne jedinice — podržane avijacijom. U početnom periodu rata upravo tempo napada nemačkih oklopnih jedinica bio je iznenađujuće visok. Kasnija zbivanja su pokazala da tako visok tempo napada nije monopol Nemaca, već da to mogu ostvariti, pa čak i premašiti i drugi — kad za to postoje određeni uslovi.

Razmotrimo tempo napada u nekim operacijama na istočnom frontu. U ratnom planu *Barbarosa* Nemci su predvideli da za 63 dana rata protiv Sovjetskog Saveza ostvare prodore dubine 1.500 — 2.000 km i ovladaju linijom »A« — »A«. Prema ovom planu prosečan tempo napada trebalo je da bude 24—32 km/dan. Kada su počeli rat protiv Sovjetskog Saveza, Nemci su sa svojim oklopnim jedinicama u početku ostvarivali veoma visok tempo napada. Na primer, od 22. do 25. juna 1941. godine 3. oklopna grupa prodrla je na dubinu od oko 230 km, 2. oklopna grupa oko 200 km, a 4. oklopna grupa 126 km. Znači, prosečan tempo napada 3. oklopne grupe bio je 57 km/dan, 2. oklopne 50 km/dan i 4. oklopne grupe 31 km/dan. (Nesumnjivo, da su ovome mnogo doprineli nespремnost SSSR za rat, naročito za protivtenkovsku odbranu, i faktor iznenađenja koji su Nemci ostvarili zahvaljujući nerazumljivom poverenju tadašnjih sovjetskih rukovodilaca u zaključeni sporazum o nenapadanju.) Kasnije, tempo napada nemačkih oklopnih jedinica je znatno opao. U bici za Moskvu, kad je sovjetska odbrana postala mnogo čvršća, organizovanija i efikasnija, Nemci su u napadnim dejstvima ostvarivali prosečan tempo napada sa oklopnim jedinicama 10—15 km/dan, a sa pešadijom 5 km/dan.

Razmatrajući nemačko-sovjetski rat kao celinu može se zaključiti da su u početnom periodu nemačke oklopne jedinice ostvarivale veoma visok tempo napada, ali da je taj tempo naglo opadao sa povećanom upornošću sovjetske odbrane. Radi toga su Nemci umesto planiranih 24—32 km/dan za prvih 63 dana, ostvarili prosečan tempo napada od 7 km/dan za prvih 100 dana rata.

U drugoj etapi nemačko-sovjetskog rata, a time i drugog svetskog rata u celini, kada su sovjetske snage preuzele inicijativu i pristupile izvođenju krupnih napadnih operacija, nosilac tempa napada opet su bile oklopne jedinice. Prosečan tempo napada sovjetskih oklopnih jedinica kretao se 50—70 km/dan (vidi priloženu tabelu¹), a u berlinskoj operaciji bio je i veći.

U NOR-u, prilikom proboja sremskog fronta, 2. oklopna brigada na pravcu s. Bapska — s. Lovas ostvarila je 12. aprila 1945. godine za 10 časova borbenih dejstava prodor dubine 20 km i postigla toga dana prosečan tempo napada 2 km/č. Prvog dana operacija za oslobođenje Like i Hrvatskog primorja (20. marta 1945. godine) jedinice 1. oklopne brigade, u sadejstvu s jedinicama 26. pd, na pravcu Donji Lapac — Nebljusi ostvarile su prosečan tempo napada od 1,5 km/č.

Osnovni faktori za postizanje visokog tempa napada oklopnih jedinica u početnom periodu rata bili su, nesumnjivo, detaljno razrađena, usvojena i primenjena koncepcija o upotrebi ovih snaga, materijalna pripremljenost i obučенost ljudstva. Dok je u početnom periodu i prvim godinama rata ova koncepcija bila skoro isključivo monopol nemačkih oružanih snaga (iako je, npr., francuska armija raspolagala snažnim i brojnim oklopnim jedinicama, bila je brzo poražena a ove jedinice paralisane, jer nije bila usvojena savremena koncepcija o njihovoj upotrebi), nasuprot kojima je bio protivnik običно nespремan za PTO, bez dovoljno sredstava i obučенog ljudstva, u kasnijem periodu, razradom i usvajanjem savremenih pogleda na mesto, ulogu i

upotrebu oklopnih i motorizovanih snaga, uz materijalnu premoć i značajnu moralnu prednost, inicijativu su preuzeli saveznici.

No, ne ulazeći u domen ratne veštine, nesumnjivo je jedan od značajnih faktora za postizanje visokog tempa napada oklopnih jedinica n najvažnijim operacijama u II svetskom ratu bila visoko razvijena motorizacija oružanih snaga. Pošto je motorizacija bila najviše zastupljena u oklopnim jedinicama, one su i bile nosilac tempa napada tamo gde je bilo odgovarajućih uslova. Postojanje uslova za efikasno iskorišćavanje motorizacije oklopnih jedinica u cilju postizanja visokog tempa napada nije bilo presudno samo u pojedinim operacijama, već i u pojedinim fazama rata. Francuske oklopne jedinice bile su na vrlo visokom stepenu motorizacije prilikom napada Nemaca 1940. godine, ali ta činjenica nije ništa doprinela da se izbegne poraz, a još manje da se promeni tok događaja i ostvari visok tempo nastupanja francuskih oklopnih jedinica.

1 *Tempo napada sovjetskih tenkovskih armija u II svetskom ratu*

Naziv operacije	Oklopne jedinice koje su u operacijama učestvovale	Dubina operacije u km	Period neprekidnog nastupanja u toku 24 časa		Maksimalan dnevni tempo napada u kilometrima	Odstojan e između tenkovske armije i pratećih sadejstvujućih armija, u kilometrima
			časova	Prosečan dnevni tempo napada u kilometrima		
Ofanzivna operacija u septembru 1943. god. na frontu Dnjeper — Voronjež	3. gardijska tenkovska armija	250	10	25	70	70
Umanska operacija (mart 1944. god.)	2. tenkovska armija	240	13	20	45	30
Beloruska operacija (jul 1944. god.)	5. gardijska tenkovska armija	500	17	30	55	40
Lvovsko-sandomijerska operacija (jul 1944. god.)	1. gardijska tenkovska armija	350	15	25	55	40
Jaši-kiširnjevska operacija (avgust 1944. god.)	6. tenkovska armija	400	11	40	65	65
Vistalsko-oderska operacija (januar 1945. god.)	1. gardijska tenkovska armija	600	17	35	75	60—80
	tenkovska armija	700	17	40	75	80
Operacija u istočnoj Pruskoj (januar 1945. god.)	5. gardijska tenkovska armija	250	12	20	50	40

Podaci u tabeli dati su prema članku objavljenom u *Vojnoistorijskom žurnalu SSSR* za maj 1962. godine: *Tenkovske armije u ofanzivnim operacijama u velikom otadžbinskom ratu.*

Ako uporedimo sadašnji stepen razvoja oklopnih jedinica sa oklopnim jedinicama iz II svetskog rata i analiziramo uslove u kojima bi se eventualni rat vodio u početnom periodu, postavlja se pitanje: da li su oklopne jedinice, u načelu, sposobne za ostvarivanje većeg tempa napada nego što su ostvarivale u prošlom ratu?

Na ovo pitanje može se, načelno, potvrdno odgovoriti ako se poče od upoređivanja savremenih oklopnih jedinica u pogledu pokretljivosti, vatrene moći i drugih komponenata kroz koje se ogleda njihova borbena sposobnost, u odnosu na oklopne jedinice iz II svetskog rata. Značajan kvalitativan napredak savremenih oklopnih jedinica postignut je njihovom osposobljenošću za noćna dejstva, znatno povećanim mogućnostima u savlađivanju reka i protivoklopnih prepreka, opremljenošću boljim borbenim i neborbenim vozilima i usavršenom organizacijsko-formacijskom strukturom. Sve to, kao objektivan faktor, utiče na ostvarenje većeg tempa napada oklopnih jedinica (ne ulazeći u obradu subjektivnog faktora — ratne veštine i žive sile). Da razmotrimo neke od tih osnovnih faktora.

Kvalitet i kvantitet oklopnih jedinica. Pre svega, nemoguće je sve oklopne jedinice koje danas postoje u svetu, svesti na jedan zajednički imenitelj, jer postoje krupne razlike u kvalitetu tih jedinica između pojedinih zemalja. Uzmimo, na primer, oklopnu diviziju SAD i oklopnu diviziju Italije. Samo neka osnovna upoređenja pokazuju da je borbena sposobnost prve, znatno veća od druge; vatrena moć oklopne divizije SAD za oko 50% je veća od vatrene moći oklopne divizije Italije; približan je odnos i po broju tenkova (u korist oklopne divizije SAD). U pogledu kvaliteta osnovnih borbenih sredstava takođe ima krupnih razlika: američka oklopna divizija poseduje tenkove M-60, a italijanska M-47; osposobljenost američke oklopne divizije za savlađivanje vodenih prepreka, klasičnih minsko-eksplozivnih prepreka, kontaminiranih rejonu, zatim za noćna dejstva je izrazito veća nego italijanske oklopne divizije. Ovakvih primera ima mnogo. Razlike u kvalitetu oklopnih jedinica danas mogu biti veoma izražene, što sve, u krajnjoj liniji, utiče na tempo napada. Očigledno je da su oklopne jedinice koje imaju hermetizovane tenkove sa ABH-filterima i detektorima i koje prati pešadija na oklopnim transporterima i samohodna artiljerija, u znatno povoljnijem položaju u pogledu brzine eksploatacije atomskih udara od oklopnih jedinica čije posade moraju da nose gasmaske, a pešadija se prevozi kamionima uz pratnju artiljerije na vuču.

Sve ovo i niz drugih komponenata kroz koje se izražava kvalitet oklopnih jedinica, ima određen uticaj na tempo napada. Načelno se može tvrditi da oklopne jedinice boljeg kvaliteta objektivno imaju povoljnije uslove za ostvarivanje većeg tempa napada od oklopnih jedinica slabijeg kvaliteta.

Kvantitet oklopnih jedinica, upotrebljenih u određenoj napadnoj operaciji, izražava se stepenom grupisanja, masovnošću upotrebe i mogućnošću uvođenja svežih snaga kada situacija zahteva. Tamo gde je grupisanje oklopnih jedinica veće i masovnost upotrebe jače izražena, pod uslovom da je zemljište odgovarajuće, normalno je očekivati i veći

tempo napada. Na primer, ako uporedimo borbene mogućnosti u pogledu tempa napada na ravničastom zemljištu korpusa koji ima u svom sastavu pretežno pešadijske i korpusa koji ima pretežno oklopne snage, pod pretpostavkom da imaju pred sobom istog branioca, onda su prednosti na strani onoga koji ima više oklopnih jedinica u svom sastavu. Proporcija je još izrazitija ako se problem razmatra na nivou divizije. Savremena pešadijska divizija ima u svom sastavu oklopne jedinice (u nekim armijama bataljon, a u nekim puk — brigadu, pa i više od toga). Ako ova divizija u napadu dejstvuje na zemljištu gde se efikasno može upotrebiti oklopna divizija, na istog neprijatelja, onda pešadijska divizija objektivno ima manje mogućnosti u pogledu tempa napada nego oklopna divizija, naročito ona pešadijska divizija koja ima minimum oklopnih snaga u svom sastavu. Normalno je očekivati da će oklopne jedinice u sastavu pešadijske divizije uspeti da ostvare visok tempo u određenoj fazi borbenih dejstava, na izvesnom prostoru na dubini borbenog zadatka divizije, ali njihova malobrojnost ne omogućava da one budu nosioci tempa napada na celoj dubini.

Kvalitet i kvantitet podrške. U II svetskom ratu oklopne jedinice najčešće je podržavala avijacija, sa klasičnim eksplozivnim sredstvima. U eventualnom ratu oklopne jedinice mogu računati i na atomsku podršku. Upravo napadna dejstva oklopnih jedinica su usko vezana za eksploatisanje učinaka atomskih udara, pošto su one u stanju da odmah posle nuklearne eksplozije, izvršene u vazduhu nad određenim odbrambenim položajem, preduzmu pokret i dejstvo preko kontaminiranog rejona bez opasnosti da će ljudstvo u oklopnim borbenim vozilima biti predozirano zračenjem.

Dok je u II svetskom ratu artiljeriji i avijaciji trebalo relativno mnogo vremena za neutralisanje po-ciljeva i krčenje puta oklopnim jedinicama u slobodan operativni prostor, danas je isti zadatak moguće ostvariti u znatno kraćem vremenu i neuporedivo efikasnije uzastopnim atomskim udarima. Radi toga je realno pretpostaviti da se oklopnim jedinicama u atomskom ratu pružaju znatno povoljniji uslovi za brže dejstvo kroz taktičku dubinu branioca. Drugim rečima, tempo napada oklopnih jedinica direktno će zavisiti od broja i jačine atomskih udara sa kojima će biti podržane. Ova podrška istovremeno zahteva da oklopne jedinice budu osposobljene za brzu eksploataciju breša stvorenih atomskim udarima (hermetizovani tenkovi sa ABH-filterima i detektorima, pešadija na oklopnim transporterima itd. će mnogo brže eksploatisati atomske udare i ostvarivati veći tempo napada).

Pored atomske podrške, oklopne jedinice u savremenim uslovima mogu računati na padobranske i helikopterske desante sa kojima će sadejstvovati na pravcima prodora i čije će dejstvo, u stvari, biti jedan oblik podrške njihovih dejstava. Ukoliko ova podrška bude veća i neposrednije vezana za dejstvo oklopnih jedinica, utoliko se može očekivati i veći tempo napada. U II svetskom ratu ovakav oblik podrške oklopnih jedinica iz vazduha bio je minimalan. Primenjeni vazdušni desanti od strane Engleza na Siciliji i na zapadnom frontu na pravcima dejstva oklopnih jedinica nisu mnogo doprineli njihovom tempu napada. Međutim, današnji stepen razvoja vazduhoplovstva, kako u po-

gledu brzine dejstva tako i u pogledu ubojnih po-sredstava i transportnim mogućnostima aviona i helikoptera, dopušta pretpostavku da će angažovanje vazduhoplovstva za podršku napada oklopnih jedinica biti znatno veće, što će se pozitivno odraziti na povećanje tempa napada.

Odnos snaga. Odnos snaga na operativnim i taktičkim pravcima dejstva oklopnih jedinica u napadu ima veliki uticaj na tempo napada.

U savremenim uslovima izbile su u prvi plan tri glavne grupe borbenih sredstava, čiji brojni i kvalitetni odnos dominira pri razmatranju odnosa snaga. To su: broj i jačina atomskih udara, broj i kvalitet oklopnih borbenih vozila (prvenstveno tenkova) i broj i kvalitet aviona i helikoptera. Povoljan, pa čak i znatno povoljniji brojni odnos branioca u živoj sili na određenom pravcu, prema napadaču koji ima manje ljudstva ali raspolaže znatnom atomskom nadmoćnošću i sa više kvalitetnijih tenkova i aviona, neće obezbediti braniocu da na manevarskom ili drugom zemljištu, gde ova borbena sredstva mogu doći do izražaja, ostvari onakav stepen upornosti odbrane kakav bi mogao ostvariti sa manje ljudi uz približnu ravnopravnost u atomskim udarima, tenkovima i avionima. Isto tako napadač sa znatno povoljnijim odnosom u živoj sili, protiv branioca čije su jedinice brojno manje ali u vatrenoj moći snažne i u dobroj meri otporne na atomske udare (kakve su savremene oklopne jedinice), teško može računati na visok tempo napada ako je izrazito inferioran u atomskoj podršci, broju i kvalitetu tenkova, aviona i helikoptera, sem u slučaju da zemljište, vreme i druge okolnosti kao svojevrsni faktori, bitno deluju na korist napadača. (Ovim se ne želi reći da odbrana ili napad i pri ovakvom odnosu u borbenim sredstvima neće biti mogući ili efikasni, no u svakom slučaju zahtevaće od strane koja je u pogledu navedenih sredstava inferiornija, daleko više naprezanja, upornosti i žrtava no kad bi i taj odnos bio bar donekle ujednačen.)

U odnosu snaga sve više pored broja dolazi do izražaja i kvalitet borbenih sredstava. Ukoliko se razmatraju oklopna borbena vozila, na primer tenkovi, onda nije samo važno koliko dotična jedinica ima tenkova, već i kakvi su oni. Glavno merilo taktičke efikasnosti tenkova jeste koliko su oni u stanju da se uspešno bore sa tenkovima koje uvodi u borbu suprotna strana. Sličan kriterij može se primeniti i pri razmatranju brojnog i kvalitativnog odnosa aviona.

Isticanjem navedenih grupa borbenih sredstava ne želi se umanjiti značaj brojnog i kvalitativnog odnosa između napadača i branioca i u ostalim sredstvima (art. oruđima, po-sredstvima, trupnim pav-oruđima itd.), no smatram da je povoljan odnos u njima koristan, ali ne mora biti presudan.

Ako je u pitanju živa sila, koja takođe u krajnjoj konsekvenci predstavlja borbena sredstvo, onda tu u prvi plan dolaze obučenost, moral i drugi subjektivni i objektivni faktori. Prilikom razmatranja napred navedenih sredstava treba imati u vidu da sa njima rukuju ljudi od kojih u prvom redu zavisi efikasnost borbene tehnike. Živu silu kao faktor u odnosu snaga teško je izraziti kroz brojni odnos. To je samo grub pokazatelj koji služi za opštu orijentaciju. Radi toga visok kvalitet žive sile može pri dobrom poznavanju i tehnički nadmoćnijeg

neprijatelja nadoknaditi tehničku inferiornost. (Razmatranje mesta i uloge žive sile kao posebnog faktora u odnosu snaga zahtevalo bi širi zahvat i analizu te u okviru ovog napisa to nije moguće obraditi.)

Prolaznost zemljišta. Poznato je da ravničasto zemljište pruža povoljnije uslove za upotrebu i dejstvo oklopnih jedinica od brdovitog i planinskog, iz čega prirodno proizlazi da su oklopne jedinice u mogućnosti da ostvaruju znatno veći tempo napada na ravničastom zemljištu, pod pretpostavkom da su i drugi uslovi povoljniji. Pošto ravničasto zemljište može biti različito sa stanovišta prolaznosti, to će se na svojstven način odraziti na tempo napada oklopnih jedinica.

Uzmimo na primer reke i kanale na koje oklopne jedinice najčešće nailaze. U II svetskom ratu ove protivoklopne prepreke bile su značajan oslonac braniocu u ravnici. Zbog toga su oklopne jedinice morale relativno dugo čekati na stvaranje mostobrana i izradu mostova, što je u znatnoj meri usporavalo tempo napada i zamah napadne operacije. Savremene oklopne jedinice su osposobljene za forsiranje vodenih prepreka iz pokreta pošto raspolažu plovećim oklopnim borbenim vozilima, tenkovima za kretanje pod vodom, amfibijskim sredstvima razne nosivosti i jurišnim mostovima za premošćavanje kanala. Na taj način reke i kanali u ravnici u dobroj meri izgubili su u značaju kao protivoklopna prepreka, koji su imali u II svetskom ratu.

Komunikativnost zemljišta takođe se odražava na tempo napada oklopnih jedinica. Iako se borbeno vozilo oklopnih jedinica mogu uspešno kretati van puteva, ipak će potrošnja goriva biti znatno manja (posmatrajući određenu oklopnu jedinicu kao celinu) ako na zemljištu na kome se odvijaju napadna dejstva postoji više puteva i ako su uz to dobrog kvaliteta. Na taj način prolaznost zemljišta se odražava na akcioni radijus, odnosno na rokove popune vozila gorivom, radi čega su oklopne jedinice i u II svetskom ratu morale da gube dragoceno vreme.

Broj i kvalitet puteva je posebno značajan za funkcionisanje pozadine oklopnih jedinica koja je još uvek skoro u celini vezana za puteve. Za pozadinu oklopnih jedinica pri visokom tempu napada borbenih delova komunikacije su, radi brzog dotura i evakuacije, od životne važnosti².

Na planinskom i brdovitom zemljištu oklopne jedinice ne mogu pretendovati na visok tempo napada čak kad su najsavremenije opre-

² U memoarima *Kraj trećeg rajha* maršal SSSR-a V. Čujkov slikovito iznosi ovaj problem, koji je bio veoma akutan u Vistalsko-oderskoj operaciji januara 1945. godine: »Trupe su napredovale brzo, sa velikom odlučnošću kretale se napred, krčeći put za Berlin.

Sada je sve jače počela da se oseća oskudica u municiji, gorivu i drugim vrstama hrane za oružje. Armija je prešla, boreći se bez zadržavanja, preko 350 kilometara. Ukoliko smo dalje išli prema zapadu, utoliko je nastajalo više teškoća vezanih za snabdevanje trupa. Zaostajale su armijske i frontovske baze: nije bilo dovoljno kamiona za transport, a železnice još nisu radile; trebalo je uski zapadnoevropski kolosek prepravljati u širi i opraviti uništene mostove. Transport jedinica — konjske zaprege, furgoni i automobili — nije bio u stanju da prebacuje municiju i provijant od baza do prvih linija; ovo rastojanje je sada iznosilo stotine kilometara. Pozadinske formacije radile su maksimalno se zalažući, ali oskudica u municiji i gorivu bila je sve veća i veća.«

mljene. Ovo u prvom redu zbog toga što je prolaznost zemljišta ograničena na relativno male prostore i na kanalisane pravce (grebene, doline, useke) gde masovnost upotrebe i udarna snaga krupnijih formacija oklopnih jedinica ne može doći do izražaja. Branilac je u mogućnosti da primenom klasičnog i atomskog zaprečavanja, bliskom borbom sa pt-sredstvima, rušenjima i drugim merama na planinskim prevojima, u klisurama i na drugim kritičnim tačkama sa stanovišta prohodnosti i manevra oklopnih jedinica, ostvari relativno dugo zadržavanje snaga napadača.

Vreme. Noću oklopne jedinice, i pored opremljenosti infracrvenim uređajima za vožnju, osmatranje i gađanje, ne mogu tako brzo da dejstvuju na bojištu kao po danu. Radi toga može biti realna pretpostavka da će tempo napada oklopnih jedinica noću u odnosu na dan biti za 50% manji. Osnovni je uzrok što postojeći IC-uređaji samo donekle ublažuju borbene probleme koje nameće noć, kao prirodna pojava, oklopnim jedinicama u napadnim dejstvima.

Vremenski uslovi mogu imati veoma različit uticaj na tempo napada oklopnih jedinica. Obično se smatra da je lepo i toplo vreme najpogodnije za izvođenje napadnih dejstava i da pogoduje ostvarenju visokog tempa napada, pogotovo ako se istovremeno obezbedi i prevlast u vazduhu. Međutim, u Vistalsko-oderskoj operaciji sovjetske oklopne jedinice izvršile su proboj taktičke dubine nemačke odbrane po magli koja je potpuno paralisala upotrebu avijacije. Maršal Čujkov u spomenutim memoarima ističe da se nedostatak planirane upotrebe avijacije osećao u toku proboja ali da je on nadoknađen, u izvesnoj meri, povećanim naprežanjem artiljerije, oklopnih jedinica i brzim privlačenjem brigade raketnih minobacača »kaćuša«. Poznato je da su u ovoj operaciji sovjetske oklopne jedinice postigle veoma visok tempo napada, a maglovito vreme u fazi proboja taktičke dubine nije bitnije uticalo na ishod borbe, mada je donekle usporavalo njihov napad. Poznato je takođe da je Crvena armija u to vreme imala prevlast u vazduhu i da bi joj u takvoj situaciji dobro došli vremenski uslovi koji omogućavaju maksimalno angažovanje avijacije.

U bici za Moskvu u fazi napadnih dejstava u jesen 1941. godine nemački komandanti oklopnih jedinica bili su veoma zadovoljni kada se smrzlo tlo, jer je time bila obezbeđena odgovarajuća pokretljivost njihovih oklopnih jedinica. U ovom slučaju hladnoća je pogodovala tempu napada nemačkih oklopnih jedinica. Međutim, hladnoća sa visokim snežnim pokrivačem, koji otežava i usporava pokret oklopnih jedinica, može da ima suprotan efekat. Tako je snežni pokrivač otežavao dejstva sovjetskih oklopnih jedinica posle prelaza u protivofanzivu pod Moskvom.

Akcioni radijus. Akcioni radijus savremenih tenkova i drugih osnovnih oklopnih borbenih vozila u sastavu oklopnih jedinica kreće se u rasponu od 15 do 20 moto-časova rada motora. Međutim, u opremi i upotrebi kod nekih armija nalaze se tenkovi i druga oklopna borbeno vozila starijeg tipa koja nisu po svim osobinama nesavremena, a čiji akcioni radijus iznosi 8—15 moto-časova rada motora. Ako počemo od toga da ovim vozilima popuna gorivom nije potrebna dok ne utroše

2/3 punjenja rezervoara, onda su vozila iz prve grupe u mogućnosti da rade bez popune 10—13, a iz druge grupe 5—10 motočasova. U pogledu izvršavanja dnevnog borbenog zadatka ovaj elemenat se odražava tako što će vozila iz prve grupe moći da izvrše svoj zadatak koji je jedinici postavljen za određeni dan borbe bez popune, dok će jedinica sa vozilima iz druge grupe, ako se i od nje traži isto vremensko naprezanje i odredi ista dubina zadatka, morati da se popunjava u toku izvršenja dnevnog zadatka.

Ako pretpostavimo dve oklopne jedinice od kojih je jedna opremljena sa vozilima većeg, a druga sa vozilima manjeg akcionog radijusa i postavimo ih u približno iste borbene uslove, očito je da će prva jedinica imati znatne prednosti što će se pozitivno odraziti na tempo napada kad se posmatra napadna operacija kao celina i razmatra prosečan tempo napada.

Borbena brzina tenkova. Prilikom razmatranja borbene brzine treba poći od toga da se ona ne može meriti na isti način kao i tempo napada. Ako bismo primenili isti metod pri proračunu za borbenu brzinu kao i za tempo napada, dobili bismo da se za 10 časova borbenih dejstava, u toku jednog dana, može savladati prostor od 200 — 300 km, primenjujući borbenu brzinu 20 — 30 km/č. To bi, naravno, bila apsurdna pretpostavka. Radi jasnoće razmotrimo ovaj primer.

Kada tenkovi u pratnji oklopnih transportera krenu u napad sa linije razvoja, oni se kreću što većom brzinom, otvarajući vatru iz pokreta i održavajući svoje mesto u borbenom poretku. Pretpostavimo da je to bila brzina 25 km/č. Posle upada u neprijateljski odbrambeni raspored na određenoj dubini tenkovskim vodom i četom, koji se nalaze u prvim borbenim redovima borbenog poretka napadača, ta jedinica mora privremeno stati ili osetno smanjiti brzinu kretanja. Za ovu pojavu u fizionomiji napada oklopnih jedinica ima više razloga, a osnovni je taj što se jednim udarcem ne mogu neutralisati snage i sredstva branioca na celoj dubini odbrane na pravcu napada, već se to vrši postupno. Otpor neprijatelja na datom položaju u dubini odbrane može biti toliko jak da se moraju dovlačiti sveže snage, vršiti pregrupisanje, pojačavati dejstvo avijacije itd. Za to vreme tenkovi u prvim borbenim redovima privremeno zauzimaju najpogodniji raspored i dejstvuju vatrom sa mesta. Kao rezultat toga imamo da je utrošak vremena u toku jednog borbenog dana u toku proboja neprijateljske odbrane znatno veći za razne zastanke, koordiniranje dejstava i vatrene dejstva sa mesta, nego za kretanje napred u obliku uzastopnih juriša eksploatacije breša stvorenih atomskim udarima i drugih oblika dejstava gde borbena brzina dolazi do izražaja. Radi toga se može desiti da tempo napada bude 4 km/č na određenoj prostoriji, a borbena brzina kretanja 20 km/č. S obzirom da borbena brzina može biti različita, to se odražava na tempo napada.

Iz ovog razmatranja nameće se pitanje: šta je to borbena brzina kretanja tenkova i koliko ona može da bude? Da bismo potpunije odgovorili moramo prethodno analizirati jedan princip koji bitno utiče na određivanje borbene brzine.

Simbolično se kaže da tenkovi u borbi ostvaruju »panterske skokove«. Pravi smisao ove izreke je taj što tenkovi u borbi prelaze naj-

većom mogućom brzinom tučeni prostor, otvarajući vatru iz pokreta, a zaklone koriste da dobro uoče ciljeve i neutrališu ih vatrom sa mesta ili zastanaka. Jedan »panterski skok« je, u stvari, taktički usmeren i koordiniran pokret i dejstvo tenkovskih vodova i četa. Takav jedan skok jeste savlađivanje prostora od linije razvoja (polaznog položaja) do upada u prednji kraj odbrane. Naredni skokovi se u principu ostvaruju na isti način — od jednog do drugog objekta napada, uz opravdanu težnju da se što manje zadrži na određenim linijama — položajima — zbog neutralisanja ciljeva koji ometaju napad (vatrom iz tenkova, art. oruđa, dejstvom avijacije, atomskim udarima), zbog raščišćavanja prepreka itd.

Sa stanovišta prostora koji treba savladati, skokovi su različiti: od linije razvoja (polaznog položaja) do prednjeg kraja branioca 1—3 km, a u dubini odbrane od nekoliko stotina metara do nekoliko kilometara. Najveći uticaj na dužinu skoka imaju vatra neprijateljskih po-sredstava, minsko-eksplozivne prepreke, konfiguracija zemljišta i efekat sopstvene podrške. Na ispresecanom zemljištu skokovi su obično opredeljeni topografski dominantnim objektima na pravcu dejstva koji je prohodan za tenkove. Kod atomske podrške veličina skoka najčešće obuhvata prostor od linije sigurnosti do izlaska iz »A« breše.

Prosečna brzina koju tenkovi ostvare u svakom od ovih skokova na bojištu jeste *borbena brzina kretanja tenkova*.

Prilikom ostvarivanja svakog od ovakvih skokova tenkovi nastoje da do maksimuma iskoriste tehničku brzinu kretanja. Poznato je da tehnička brzina kretanja pojedinih savremenih tenkova na ravnom putu iznosi 50 — 90 km/č, zavisno od vrste i tipa tenka, a van puta na ravničastom zemljištu 30—50 km/č. Zbog održavanja mesta u borbenom poretku, kako svakog tenka pojedinačno u okviru voda, čete i većih formacija, tako i zbog sinhronizovanja dejstva tenkova po mestu i vremenu sa pešadijom, artiljerijom i drugim rodovima, tenkovi nisu u mogućnosti da maksimalno iskoriste tehničku brzinu kretanja, iako se tome teži.³

Problem određivanja veličine borbene brzine je nešto složeniji. Razmotrimo neke elemente koji donekle osvetljavaju ovo pitanje.

Tenkovi koji nemaju stabilizator topa prinuđeni su da u napadu često dejstvuju s mesta, da bi im vatra bila preciznija. To se negativno odražava na borbenu brzinu, odnosno smanjuje se mogućnost da se potpunije eksploatiše tehnička brzina vozila. Ako tenkove prati pešadija, koja napada peške (bez oklopnih transportera) mehanizam napada odvija se sporije, jer tenkovi moraju ostvarivati prostorno kraće skokove i sačekivati pešadiju. Samo u izuzetno povoljnim situacijama pešadija se može smestiti na tenkove kao desant. (Ovakvu fizionomiju napada znamo iz II svetskog rata). Pod ovakvim uslovima najčešće se uzima kao merilo da borbena brzina iznosi 10—13 km/č. Međutim, tenkovi koji imaju stabilizator topa ređe zastaju radi otvaranja vatre. Ako ih prati pešadija na oklopnim transporterima, tada su u mogućnosti da ostvaruju prostorno veće skokove. U ovakvim uslovima tenkovi su u stanju da potpunije iskoriste tehničku brzinu kretanja. Smatra se da savre-

³ Sličan problem je kod marševske brzine kretanja, gde ešeloniranje snaga i sredstava, održavanje određenog marševskog rasporeda i dr., utiču da je marševska brzina oklopne jedinice kao celine na određenoj deonici marš-rute znatno manja od moguće tehničke brzine kretanja pojedinačnih tenkova.

meni tenkovi u napadu danju na ravničastom zemljištu u pratnji oklopnih transporterata mogu ostvariti borbenu brzinu 20—30 km/č. Tako je borbena brzina tenkova u odnosu na II svetski rat, povećana za 100%. U uslovima atomske podrške, snažne i brze artiljerijske podrške, borbena brzina tenkova sve više se približava tehničkoj brzini vozila, ali je ni u takvim uslovima ne može dostići, jer napad nije isto što i kretanje.

PRETPOSTAVKE O MOGUĆNOM TEMPU NAPADA OKLOPNIH JEDINICA U SAVREMENIM USLOVIMA

S obzirom na međusobnu uslovljenost razmatranih faktora koji utiču na tempo napada oklopnih jedinica i različitu vrednost svakog pojedinog faktora u raznim situacijama, nemoguće je fiksno odrediti tempo napada oklopnih jedinica koji bi važio za sve situacije. Naprotiv, on će najverovatnije u svakoj situaciji biti drukčiji, kao što je to bilo i u prošlim ratovima.

Ipak, na osnovu iznesenih elemenata moguće je proceniti verovatni tempo napada koji se, naravno, mora zasnivati na uslovno postavljenoj pretpostavci.

Uzmimo, na primer, oklopne jedinice koje su najsavremenije opremljene i koje su po broju i kvalitetu osnovnih borbenih sredstava, prvenstveno tenkova, nadmoćnije od branioca na određenom pravcu napada. Ako su ove jedinice podržane atomskim udarima i avijacijom, tako da se ne moraju mnogo zadržavati oko slamanja otpora branioca već im nuklearni udari i avijacija krče put na ravničastom i dobro komunikativnom zemljištu, a nuklearni udari branioca ne umanje bitno njihovu borbenu sposobnost (naravno, pod uslovom da im i drugi osnovni objektivni i subjektivni faktori idu u prilog), takve su oklopne jedinice sposobne da ostvare dnevni tempo napada i preko 100 km/dan. U takvim uslovima oklopne jedinice su u mogućnosti da ostvaruju dvostruko veću borbenu brzinu nego što su ostvarivale u II svetskom ratu, a ako im nuklearni udari, avijacija, artiljerija i primena tehničkih sredstava za čišćenje minskih polja na pravcima dejstva obezbede dvostruko brže slamanje otpora branioca, onda su i one u mogućnosti da ostvare približno dvostruko veći tempo napada od onog u prošlom ratu. U ovakvim, može se reći, najpovoljnijim uslovima za dejstvo oklopnih jedinica u napadu, to je istovremeno i maksimalna norma njihovog tempa napada.

Kad je pešadija nosilac napada ili kad je oklopna jedinica operativno-taktičkim ili drugim razlozima vezana za pokretljivost pešadije koja dejstvuje i vodi borbu peške, tempo napada verovatno ne bi mogao biti veći od 30 km/dan.

Pored ove dve mogućnosti — koje po mom mišljenju, na izvestan način predstavljaju gornju maksimalnu granicu dnevnog tempa napada oklopnih jedinica pri samostalnom dejstvu i u sastavu pešadijskih jedinica na manevarskom zemljištu pri proboju taktičke dubine — u početnom periodu rata u savremenim uslovima može, naravno, biti niz drugih mogućnosti, zavisno od toga kakva se oklopna jedinica sa svim njenim specifičnostima razmatra i u kakve se operativno-taktičke uslove postavlja.

Potpukovnik
Manojlo BABIĆ